

Aktivita v kostce

Žáci se seznamují s různými hodnoceními a pohledy na poválečný odsun Němců z Československa. Srovnávají vyprávění Matyáše Krejcara, který byl v odboji, s vyprávěním Anny Grötschel, která byla odsunuta, a Rudolfa Jánského, který se odsunu vyhnul. Vnímají rozdíly v těchto promluvách a zaujímají vůči nim vlastní postoje.

Didaktické cíle

Žáci se seznamují se situací českých Němců po válce, vnímají rozdíl mezi situací v létě 1945 a poměry panujícími v souvislosti s organizovanou fází odsunu.

Žáci rozumí historické kauzalitě událostí: vnímají události v širších souvislostech, promýšlí příčiny a důsledky historického dění.

Žáci analyzují odlišné pohledy na odsun a rozumí argumentům jednotlivých historických aktérů.

Cvičení je zaměřeno na ilustraci principu multiperspektivy v dějinách.

Žáci si uvědomují význam sociálních dovedností při komunikaci s pamětníky, rozvíjí sociální inteligenci.

Časová náročnost

Příprava učitele: 35–40 min.

Práce ve vyučování: 40–45 min.

Seznam scén

H1.S0 Úvodní video

H1.S2b Rozhovor s Matyášem Krejcarem II

H1.S5 Komiks Příchod Krejcara do vsi

B1.S3 Rozhovor s Annou Grötschel

B1.S4 Komiks Organizovaný odsun

I1.S2 Rozhovor s Rudolfem Jánským

I1.S5 Komiks Odsun Jánských

Další materiály

Další materiály jsou dostupné online na webu Dějepis ve 21. století:

<http://www.dejepis21.cz/odsun-multiperspektivne>

Filmová ukázka 1: Poválečný český pohled na Němce (Nadlidé, 1946, r. Václav Wasserman), 1:39 min.

Filmová ukázka 2: Změna pohledu na odsun (Alois Nebel, 2011, r. Tomáš Luňák), 1:23 min.

Metodické podněty

Cvičení je zaměřeno na ilustraci multiperspektivního přístupu k minulosti, a to ve dvou rovinách.

V první řadě na ilustraci rozdílnosti tradičního českého pohledu (odsun jako nevyhnutelný důsledek války) a pohledu německého (odsun jako nespravedlnost). První pohled představuje Krejcar, druhý Grötschel.

Cílem srovnání těchto dvou pohledů není jejich převzetí, opakování ani ztotožnění se s jedním pohledem jako tím „správnějším“. Výuka se zaměřuje na jejich překonání, respektive syntézu z vyšší poznávací perspektivy. Hlavní didaktický cíl představuje popis pamětnických postojů a porozumění jejich podmíněnosti (žáci vnímají generační, národní, genderovou perspektivu, promyšlejí v těchto souvislostech jednání a postoje aktérů). Žáci si uvědomují, že jsou tyto postoje z pohledu aktérů historického dění sice legitimní a logické, ale nelze je jednoduše ztotožnit s historickou skutečností. Žákům se v rámci cvičení problematizuje jednoduchá představa historie jako objektivní skutečnosti, kladou si otázky, pátrají po možnostech a cílech dějepisného poznání. Učitel může tuto poznávací nejistotu směřovat k formulaci odpovídající představy o historii (pluralita pohledů a možných hodnocení). Krejcar zdůrazňuje ve své vzpomínce především širší politický kontext a (poněkud všeobecně) pohled na Němce, kteří před válkou selhali jako demokraté. Pohled Grötschel je užší, chybí v něm širší politický kontext, zdůrazňuje především osobní rozměr odsunu. Oba pohledy jsou možné, nelze však přehlížet jejich omezení (něco nezohledňují). Pamětnické perspektivy však nemusí být pro současnou mladou generaci závazné, mladí lidé, kteří tyto perspektivy neprožili, mohou obě tyto perspektivy chápat, aniž by se museli nutně pro jednu z nich rozhodovat.

Druhá rovina modelové hodiny založené na multiperspektivitě se vztahuje k tomu, jak je obraz minulosti zpřítomňován v paměti (individuální i kolektivní). Pohledy Krejcara a Grötschel zde zastupují nejen velká národní vyprávění (kolektivní paměť), ale též dvě naprosto osobní vzpomínky. Především na detailu odlišného vzpomínání (chování vůči fence Waldi) můžeme ilustrovat zvláštnosti individuální paměti. Zatímco ve vzpomínce Grötschel nějaký český voják fenku nakopne, v Krejcarově vyprávění stojí fenka vedle něj. V tomto detailu se tak ukazuje nespolehlivost paměti. Takovýto malý detail pak můžeme zobecnit, abychom upozornili na subjektivitu pamětnických výpovědí.

Cvičení se ale zaměřuje i na zdůraznění proměny postavení Němců po válce – zatímco Rudolfovo vyprávění na poválečnou situaci zdůrazňuje násilné chování Čechů, vyprávění Anny se dotýká organizovanější druhé fáze vysídlení českých Němců, ve které se už násilnosti nevyskytovaly. Odlišnosti jsou dány především stylem chování a jednání (násilné v prvním případě, oficiální a byrokratické v druhém případě).

Doplňkově může učitel v rámci modelové hodiny, tak jako i u jiných součástí hry, zdůraznit sociální kompetence při vedení rozhovoru. Zvláště u Krejcara a Jánského je třeba opatrně volit možnosti, protože málo empatické formulace otázek znamenají konec rozhovoru. Vzhledem k velkému množství materiálu, který se má během hodiny prezentovat, doporučujeme omezit volbu „rizikových“ odpovědí a spíše než jejich nevhodnost demonstrovat, a tak komentovat důsledky, které by jejich odpověď mohla mít. V případě časové rezervy lze na analýzu vyprávění navázat rozbořením filmových obrazů německého národa. Zatímco první ukázka z poválečného filmu ukazuje všechny Němce jako příslušníky nediferencované masy, přičemž používá nálepkovitých charakteristik (panská rasa, odvěký útok na Východ, aj.), druhá ukázka ze současného filmu už výrazně diferencuje a národnostní charakteristiky jsou pro jednání dějinných aktérů irelevantní, jak mezi Čechy, tak i mezi Němci jsou slušní lidé.

Navržený postup

Fáze 1 cca 5 minut

Vysvětlení kontextu: cca 5 min.

- **historický:** idea odsunu: česko-německé napětí eskalující od Mnichova přes protektorát, heydrichiádu, konec války
- **kontext hry:** Památkář vytváří pasport školy a přitom se seznamuje s historií obce. Rozdání pracovních listů, instrukce pro žáky – při analýze.

Fáze 2 cca 10 minut

Reflexe organizovaného odsunu z české perspektivy

Matyáš Krejcar: H1.S2b + H1.S5: cca 10 min.

Je třeba se soustředit na otázky spojené s odsunem a upozadit otázky směřující k Pražskému povstání – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

Fáze 3 cca 10 minut

Reflexe organizovaného odsunu z české perspektivy

Reflexe organizovaného odsunu z německé perspektivy

B1.S3 Anna Grötschel + **B1.S4** Organizovaný odsun: cca 5 min.

(obě scény na sebe navazují)

Je třeba se soustředit na otázky spojené s koncem války a odsunem a fotografiemi – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

Fáze 4 cca 5 minut

Reflexe divokého odsunu

Rozhovor s Rudolfem Jánským + Divoký odsun **I1.S2** + **I1.S5:**

Je třeba volit sociálně citlivé odpovědi, abychom se dostali na konec rozhovoru – žáci si dělají poznámky do pracovního listu.

(v případě časové rezervy) návrat k rozhovorům s Matyášem Krejcarem a Annou Grötschel

Fáze 5 cca 10–15 minut

Reflexe odpovědí a navazující tázání: 5-10 min.

- Nakolik myslíte, že Krejcarova vzpomínka na odsun vyjadřuje mínění české veřejnosti?

Co podle vás formuje pohled Matyáše Krejcara na odsun?

Má podle vás na takovýto pohled právo?

- Zamyslete se nad tím, jak vzpomíná na odsun Anna a jak Rudolf. V čem jsou rozdíly?

- Všimli jste si odlišné vzpomínky Grötschel a Krejcara na závěr odsunu v komiksu?

Co nám tato odlišnost o paměti vypovídá?

Závěry diskuse můžeme zaznamenat formou myšlenkové mapy.

Alternativně můžeme místo dalšího rozšiřování obrazu pamětnických perspektiv využít filmových obrazů, které problematiku odsunu a „toho druhého“ ukazují v různých souvislostech (filmová ukázka 1 a 2).